

Ewa Galewska¹

Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji jako strażnik wolności słowa w radiofonii i telewizji

Słowa kluczowe: Wolność słowa, radio, telewizja, KRRiT, media

Keywords: Radio and television, National Broadcasting Council, freedom of speech, media service providers

Streszczenie

Istotne jest by rozwiązania przyjęte w ramach danego systemu prawnego gwarantowały swobodne korzystanie z wolności słowa. Trzeba jednak mieć na uwadze, że wolność słowa nie ma charakteru absolutnego i dopuszcza się jej ograniczanie, zwłaszcza w zakresie, w jakim wymaga tego ochrona innych praw i wolności. Jak jednak słusznie podkreśla się w doktrynie zwłaszcza w przypadku radia i telewizji limitowanie wolności słowa należy poddać szczególnemu reżimowi. W jego ramach ograniczanie tej wolności powinno następować w wyjątkowo „ostrożny” sposób sprowadzający się do niezwykle drobiazgowej kontroli przyczyn takiego ograniczenia. Organem powołanym do ochrony wolności słowa w radiofonii i telewizji jest Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji. Jednocześnie do jej zadań należy stanie na straży interesu publicznego w radiu i telewizji, a więc ochrona również innych praw i wolności. KRRiT nie znajduje się więc w łatwej sytuacji. Nie dość bowiem, że działa w specyficznym sektorze, to jeszcze w jego ramach powinna realizować trudne zadania polegające na ochronie wolności słowa z jednej strony, z drugiej zaś na ochronie innych praw i wolności stanowiących granicę wolności słowa. Ze względu na to, że działania KRRiT mogą prowadzić do ograniczania kon-

¹ Autorka jest adiunktem w Centrum Badań Problemów Prawnych i Ekonomicznych Komunikacji Elektronicznej Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. E-mail: ewa.galewska@uwr.edu.pl.

stytucyjnych praw i wolności każda z jej decyzji powinna zawierać szczegółową analizę dotyczącą potrzeby wprowadzanego ograniczenia.

Summary

National Broadcasting Council as a guardian of freedom of speech in radio and television

National Broadcasting Council is the regulatory body competent in radio and television broadcasting. The National Broadcasting Council aims are described in the Constitution and they concern safeguarding the freedom of speech, the right to information as well as safeguarding the public interest regarding radio broadcasting and television (Article 213 [1]). These are three interests the National Broadcasting Council is obligated to protect. The provisions of Constitution find their reflection in the Broadcasting Act that repeats that the National Broadcasting Council safeguards the freedom of speech in radio and television broadcasting, protects the independence of media providers and the interests of the public, as well as ensures an open and pluralistic nature of radio and television broadcasting (Article 6 [1]). The way of carrying out the above-mentioned tasks by the National Broadcasting Council causes that this body is described as a censor. It is criticized for carrying out its functions in an excessive way that is by commencing unnecessary proceeding against broadcasters. Such way of interpreting provisions of the Broadcasting Act by the National Broadcasting Council creates uncertainty of broadcasters and their conviction of the necessity of moderating the mode of expression or avoiding some subjects which they consider as being more controversial. It is also emphasized in case the National Broadcasting Council politicization its control tasks can be carried out in order to impose a specific concept of morality upon broadcasters.

✱

I.

Wolność słowa odgrywa niezwykle istotną rolę w społeczeństwie². Istotne jest, więc by rozwiązania przyjęte w ramach danego systemu prawnego gwarantowały swobodne z niej korzystanie. Trzeba jednak mieć

² J. Szymanek, *Konstytucyjna zasada wolności słowa w radiofonii i telewizji*, „Państwo i Prawo” 2007, z. 8, s. 23 i n.

na uwadze, że wolność słowa nie ma charakteru absolutnego i dopuszcza się jej ograniczanie, zwłaszcza w zakresie, w jakim wymaga tego ochrona innych praw i wolności. Jak jednak słusznie podkreśla się w doktrynie zwłaszcza w przypadku radia i telewizji limitowanie wolności słowa należy poddać szczególnemu reżimowi. W jego ramach ograniczanie tej wolności powinno następować w wyjątkowo „ostrożny” sposób sprowadzający się do niezwykle drobiazgowej kontroli przyczyn takiego ograniczenia³.

Organem powołanym do ochrony wolności słowa w radiofonii i telewizji jest Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji (dalej: KRRiT). Jednocześnie do jej zadań należy stanie na straży interesu publicznego w radiu i telewizji, a więc ochrona również innych praw i wolności. KRRiT nie znajduje się więc w łatwej sytuacji. Nie dość bowiem, że działa w specyficznym sektorze, to jeszcze w jego ramach powinna realizować trudne zadania polegające na ochronie wolności słowa z jednej strony, z drugiej zaś na ochronie innych praw i wolności stanowiących granicę wolności słowa. Ze względu na to, że działania KRRiT mogą prowadzić do ograniczania konstytucyjnych praw i wolności każda z jej decyzji powinna zawierać szczegółową analizę dotyczącą potrzeby wprowadzanego ograniczenia.

Rozważania zawarte w niniejszym artykule koncentrują się na analizie praktyki stosowania przepisów RT⁴ przez KRRiT, jako organu, którego podstawowym zadaniem jest ochrona wolności słowa, ale także innych wartości zbiorczo określanых mianem interesu publicznego. Część tego artykułu poświęcono więc analizie decyzji przewodniczącego KRRiT dotyczących ukarania nadawców za naruszenie przepisów RT. Pozwala ona na ocenę kierunku działań tego organu i ustalenia jaką wagę przypisuje on wolności słowa w radiu i telewizji oraz konieczności jej ograniczania ze względu na potrzebę ochrony innych praw i wolności. Dla porządku natomiast należy wskazać, że celem niniejszego artykułu nie jest dokonywanie oceny istniejących regulacji prawnych zawartych w Konstytucji RP⁵ i RT.

³ Ibidem, s. 22.

⁴ Ustawa z 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (t.j.: Dz.U. 2011, Nr 43, poz. 226) (dalej: RT).

⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.) (dalej: Konstytucja RP).

II.

Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji jest organem państwowym właściwym w sprawach dotyczących radia i telewizji. Warto przy tym podkreślić, że ze względu na sposób sformułowania jej kompetencji, które obejmują zarówno zadania o charakterze kontrolnym, jak i gwarancyjnym, jest ona określana jako nietypowy organ regulacyjny⁶. Ów szczególny status KRRiT został odzwierciedlony przez usytuowanie przepisów dotyczących tego organu w rozdz. IX Konstytucji RP zatytułowanym „Organy kontroli państwowej i ochrony prawa”. Jak więc widać KRRiT jest nie tylko organem regulacyjnym wykonującym zadania o charakterze administracyjnym, ale również powierzono jej zadania z zakresu kontroli państwowej i ochrony prawa.

Jak się słusznie podkreśla w doktrynie sposób realizacji obowiązków nałożonych na KRRiT „zależy od stopnia, w jakim jej członkowie [...] są niezależni i przygotowani do pełnienia powierzonych im funkcji”⁷. KRRiT składa się z 5 członków, spośród których dwóch jest powoływanych przez Sejm, jeden przez Senat i dwóch przez prezydenta. Stosownie do zamierzeń ustawodawcy kryterium wyboru członków KRRiT jest ich wyróżnianie się wiedzą i doświadczeniem w zakresie środków masowego przekazu (art. 7 ust. 1 RT).

Ze względu na szczególny status KRRiT istotne jest zapewnienie jej niezależności⁸. Ma temu służyć wiele rozwiązań przyjętych w RT. W szczególności niezależność KRRiT mają gwarantować przepisy dotyczące odwoływania jej członków stosownie, do których może to uczynić jedynie organ uprawniony do powołania członka KRRiT i wyłącznie w sytuacjach wymienionych w art. 7 ust. 6 RT. Przepisy ustawowe akcentują również niezależność KRRiT od rządu. Organ ten bowiem jest zobowiązany do przedstawiania corocznego sprawozdania ze swojej działalności wyłącznie Senatowi, Sejmowi i prezydentowi (art. 12 ust. 1 RT). Sejm i Senat zaś przyjmują lub

⁶ G. Kowalski, *Konstytucyjna regulacja Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji*, [w:] *Praktyczne aspekty wolności wypowiedzi*, red. W. Lis, Z. Husak, Toruń 2011, s. 130–131.

⁷ M. Krotoszyński, *Trzecia droga: środki administracyjne w zwalczaniu mowy nienawiści (głos w dyskusji)*, [w:] *Mowa nienawiści a wolność słowa: aspekty prawne i społeczne*, red. R. Wieruszewski, Warszawa 2010, s. 119.

⁸ L. K. Jaskuła, *Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji a postulat apolityczności administracji publicznej – pułapka, wyzwanie czy szansa? (Uwagi wybrane)*, [w:] *Media – czwarta władza?*, red. J. Sobczak, W. Machura, t. 3, cz. 2, Opole 2011, s. 85–99.

odrzucają przedstawione im sprawozdanie. W razie jego odrzucenia kadencja wszystkich członków KRRiT wygasa w ciągu 14 dni (art. 12. ust. 4 RT), chyba że nie zostanie to potwierdzone przez prezydenta RP (art. 12 ust. 5 RT). Prezesowi Rady Ministrów KRRiT przedstawia natomiast wyłącznie informację o swojej działalności oraz o podstawowych problemach radiofonii i telewizji (art. 12 ust. 2 RT).

W Konstytucji RP określono wartości, które KRRiT ma chronić wskazując, że organ ten „stoi na straży wolności słowa, prawa do informacji oraz interesu publicznego w radiofonii i telewizji” (art. 213 ust. 1). Również w przepisach RT ustawodawca określił dyrektywy, którymi KRRiT powinna się kierować w swojej działalności wskazując, że stoi ona „na straży wolności słowa w radiu i telewizji, samodzielności dostawców usług medialnych i interesów odbiorców oraz zapewnia otwarty i pluralistyczny charakter radiofonii i telewizji” (art. 6 ust. 1). Do podstawowych kompetencji KRRiT należy więc „stanie na straży” wolności słowa, prawa do informacji oraz interesu publicznego w radiofonii i telewizji. Jak się zwraca uwagę w doktrynie pojęcie „stanie na straży” nie ma jednego uniwersalnego znaczenia i „[...] powinno się je rozumieć w kontekście całokształtu konstytucyjnej regulacji dotyczącej danego organu”⁹.

Na czele KRRiT stoi jej przewodniczący, który posiada status organu administracji (§ 7 Reg.Pr.¹⁰). To właśnie jej przewodniczący podejmuje działania mające na celu zrealizowanie zadań przypisanych KRRiT zwłaszcza w ramach sprawowania przez KRRiT kontroli działalności dostawców usług medialnych (art. 6 ust. 2 pkt 4 RT). Na podkreślenie zasługuje tu zwłaszcza jego uprawnienie do żądania od dostawcy usługi medialnej przedstawienia materiałów, dokumentów i udzielenia wyjaśnień w zakresie niezbędnym dla kontroli zgodności działania takiego dostawcy z przepisami ustawy, warunkami koncesji lub wiążącymi go aktami samoregulacji (art. 10 ust. 2 RT). Przewodniczący KRRiT może też wezwać dostawcę usługi medialnej do zaniechania działań w zakresie dostarczania usług medialnych, jeżeli naruszają one przepisy ustawy, uchwały KRRiT lub warunki koncesji (art. 10 ust. 3 RT). W sytuacji wskazanej wyżej przewodniczą-

⁹ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 1035.

¹⁰ Regulamin pracy Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, Uchwała KRRiT nr 40/96 z 16 lutego 1996 r., http://www.krrit.gov.pl/Data/Files/_public/Portals/0/KRRiT/informacje/regulamin_pracy_krrit_160296.pdf (1.11.2015).

cy KRRiT może też na podstawie jej uchwały, wydać decyzję nakazującą zaniechanie określonych działań przez dostawcę usługi medialnej (art. 10 ust. 4 RT). Do istotnych uprawnień przewodniczącego KRRiT należą decyzje o nakładaniu na nadawców kar pieniężnych za naruszenie przepisów RT (art. 53 ust. 1 RT).

III.

Jak już wspomniano ochrona wolności słowa jest jednym z podstawowych zadań KRRiT. Znaczenie tej wolności zostało podkreślone w Konstytucji RP¹¹, jednak określenie „wolność słowa” zostało użyte wyłącznie w jej art. 213 ust. 1. Analizując zakres wolności słowa, który może być realizowany przez radio i telewizję należy uwzględnić także inne przepisy konstytucyjne. W art. 14 Konstytucji RP mowa jest o „wolności prasy i innych środków społecznego przekazu”. Z kolei w art. 54 ust. 1 Konstytucji RP ustanowiono trzy wolności: „wolność wyrażania swoich poglądów”, „wolność pozyskiwania informacji” oraz „wolność rozpowszechniania informacji”. W doktrynie wolność wypowiedzi definiuje się jako wolność prezentowania każdych poglądów, każdych sądów i każdych ocen¹². Wolność słowa w radiofonii i telewizji jest zaś definiowana jako wolność do wolnego słowa, a zatem wolnych wypowiedzi, której adresatem są przede wszystkim odbiorcy programów audiowizualnych¹³. Z kolei w judykaturze można spotkać poglądy, że: „Treścią wolności słowa – będącego pochodną wolności wypowiedzi – jest prawo nieskrępowanego wyrażania poglądów”¹⁴. Podkreśla się też, że swoboda wypowiedzi nie ogranicza się do poglądów i informacji, które są odbierane przychylnie albo postrzegane jako nieszkodliwe lub obojętne¹⁵.

¹¹ Szerzej na temat przepisów Konstytucji RP dotyczących wolności słowa zob.: W. Lis., Z. Husak, *Konstytucyjne podstawy wolności wypowiedzi*, [w:] *Praktyczne aspekty wolności wypowiedzi*, red. W. Lis, Z. Husak, Toruń 2011, s. 103 i n.; L. Jaworski, *Wolność prasy i innych środków społecznego przekazu jako zasada ustrojowa Rzeczypospolitej Polskiej*, „Zarządzanie Mediami” 2014, t. 2 (1), s. 1–15.

¹² J. Szymanek, po. cit., s. 21.

¹³ Ibidem, s. 33.

¹⁴ Wyrok SN z 29 września 2000 r., V KKN 171/08, OSNKW 2001/3–4/31; J. Sobczak, *Radiofonia i telewizja. Komentarz do ustawy*, Kraków 2001, s. 44–45.

¹⁵ Wyrok TK z 23 marca 2006 r., K 4/06, OTK ZU nr 3/A/2006, poz. 32.

Oprócz art. 6 ust. 1 RT, w którym jest mowa o tym, że KRRiT stoi na straży wolności słowa ustawa ta nie zawiera innych przepisów dotyczących omawianej tu wolności. W art. 3 RT zastrzeżono, że do rozpowszechniania programów radiowych i telewizyjnych stosuje się przepisy PP¹⁶. PP zaś stanowi, że zgodnie z Konstytucją RP prasa korzysta z wolności słowa (art. 1). Przytoczone wyżej odesłanie prowadzi więc do wniosku, że wolność słowa przysługuje nie tylko prasie, ale również radiu i telewizji. Zadaniem KRRiT jest przeciwdziałanie próbom naruszenia wolności słowa ze strony innych podmiotów. Organ ten powinien też szczególną wagę przykładąć do tego, by jego działania nie naruszały owej wolności¹⁷. Nałożenie na KRRiT wymienionych wyżej zadań stanowi konsekwencję brzmienia art. 14 Konstytucji RP i jego umiejscowienia wśród przepisów konstytucyjnych posiadających rangę zasad ustrojowych. Jak zauważa TK przyjęcie takiego rozwiązania oznacza, że „Państwo ma nie tylko chronić tę wolność przez nieingerencję, ale również podejmować działania w sytuacji, gdyby faktyczna wolność środków społecznego przekazu była zagrożona”¹⁸. Wydaje się, że tak też należy pojmować „stanie na straży wolności słowa w radiu i telewizji” przez KRRiT.

Nie ulega wątpliwości, że wolność słowa ma istotne znaczenie w polskim systemie prawa, jednak trzeba pamiętać, że nie ma ona charakteru absolutnego. Wprawdzie w Konstytucji RP podkreśla się, że wolność człowieka podlega ochronie prawnej (art. 31 ust. 1), a każdy jest obowiązany szanować wolności i prawa innych (art. 31 ust. 2), to jednak przewidziano też możliwość wprowadzenia ograniczeń w zakresie korzystania z niej. Każde ograniczenie wolności słowa stanowi wszakże ograniczenie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw i dlatego musi spełniać warunki określone w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Pierwszym warunkiem jest wprowadzenie takiego ograniczenia w przepisach o randze ustawy. Drugim warunkiem wprowadzenia ograniczenia wolności słowa jest uzasadnienie tego koniecznością bezpieczeństwa państwa lub porządku publicznego, ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej albo wolności i praw innych osób.

¹⁶ Ustawa z 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe (Dz.U. 1984, nr 5, poz. 24 ze zm.) (dalej: PP).

¹⁷ L. Jaworski, *Wolność słowa w mediach w świetle Konstytucji RP*, „Monitor Prawniczy” 2014, nr 24, s. 1300.

¹⁸ Wyrok TK z 30 października 2006 r., P10/06, OTK ZU nr 9/A/2006, poz. 128.

Trzecim warunkiem jest to, by wprowadzone ograniczenia nie naruszały istoty wolności słowa.

W literaturze słusznie wskazuje się, że korzystanie z wolności słowa może oznaczać naruszenie innych wolności. Z tego względu niezwykle istotne jest to, by uważnie określić granice wolności słowa tak, aby jej istota nie została naruszona, ale by jej wykonywanie nie uniemożliwiało innym osobom korzystanie z przysługujących im praw i wolności¹⁹. Jak się wyjaśnia w doktrynie do naruszenia istoty wolności słowa dochodzi zarówno w przypadku nadania jej charakteru absolutnego, jak i w razie nadmiernego jej ograniczenia²⁰. Należy pamiętać, że każda ingerencja w wolność słowa oznacza naruszenie jednej z podstawowych zasad demokratycznego państwa. Z tego względu w każdym przypadku należy ostrożnie rozważyć konieczność takiej ingerencji²¹.

Ograniczenie wolności słowa w radiu i telewizji wprowadzają na przykład przepisy dotyczące koncesji na rozpowszechnianie programów radiowych i telewizyjnych (rozd. 5 RT). Analiza tych przepisów nie jest jednak objęta rozważaniami zawartymi w tym artykule. Te zaś koncentrują się na innej grupie przepisów RT, które również służą ograniczaniu wolności słowa w radiu i telewizji. Przepisy te wyznaczają określone standardy, które powinny spełniać programy radiowe i telewizyjne. Owe standardy dotyczą kształtowania treści programów w sposób oczekiwany przez ustawodawcę.

W RT zawarto wiele przepisów, których celem jest regulowanie treści audycji i innych przekazów nadawanych w radiu i telewizji. Wśród tych regulacji najszerszy zakres mają te, które zawarto w art. 18 RT. Oprócz nich szczególnie zasady dotyczą sposobu kształtowania treści przekazów handlowych²² oraz audiowizualnych usług medialnych na żądanie²³, a także programów nadawanych przez nadawców publicznych²⁴. Artykuł 18 RT stanowi, że audycje lub inne przekazy nie mogą propagować działań sprzecznych

¹⁹ J. Szymanek, op.cit., s. 19.

²⁰ S. Sobczak, *Fetysz wolności prasy*, [w:] *Prawne, ekonomiczne i polityczne aspekty funkcjonowania mediów i kreowania ich zawartości*, red. P. Dudek, M. Kuś, Toruń 2010, s. 42.

²¹ J. Szymanek, op.cit., s. 22.

²² Art. 16–17a RT.

²³ Artykuły: 47d, 47e, 47h, 47k RT.

²⁴ Art. 21 ust. 2 RT.

z prawem, z polską racją stanu oraz postaw i poglądów sprzecznych z moralnością i dobrem społecznym. W szczególności zaś nie mogą zawierać treści nawołujących do nienawiści lub dyskryminujących ze względu na rasę, niepełnosprawność, płeć, wyznanie lub narodowość (art. 18 ust. 1 RT). Audycje i inne przekazy powinny również „szanować przekonania religijne odbiorców, a zwłaszcza chrześcijański system wartości” (art. 18 ust. 2 RT). Audycje i inne przekazy nie mogą też „sprzyjać zachowaniom zagrażającym zdrowiu lub bezpieczeństwu oraz zachowaniom zagrażającym środowisku naturalnemu” (art. 18 ust. 3 RT). Zabronione jest także rozpowszechnianie audycji lub innych przekazów „zagrażających fizycznemu, psychicznemu lub moralnemu rozwojowi małoletnich”. Dotyczy to w szczególności audycji i przekazów zawierających treści pornograficzne lub w sposób nieuzasadniony eksponujących przemoc (art. 18 ust. 4 RT).

Warto zwrócić uwagę na to, że przytoczone wyżej przepisy art. 18 RT zawierają bardzo ogólne sformułowania, które można różnie interpretować. Wyrażane są nawet poglądy, że dają one KRRiT zbyt szerokie możliwości działania²⁵. Takie opinie mają istotne znaczenie, zwłaszcza, że często interwencje podejmowane na podstawie przepisów art. 18 RT kończą się nałożeniem na nadawców kar pieniężnych. Jednocześnie jak się słusznie podkreśla w doktrynie nie byłoby łatwo zastąpić wyrażenia zawarte w art. 18 RT innymi, takimi, które gwarantowałyby efektywne wykonywanie przez KRRiT jej zadań²⁶.

Trzeba mieć na uwadze, że do zadań KRRiT należy też stanie na straży interesu publicznego w radiofonii i telewizji. Interes publiczny w doktrynie uważa się za jedną, obok wolności słowa, wartości przekazu radiowo-telewizyjnego²⁷. Wolność słowa zaś nie jest jedyną wolnością przysługującą człowiekowi. W systemie prawa funkcjonują również inne wolności i prawa, np. prawo do ochrony godności, których ochrona jest zadaniem KRRiT w ramach „stania na straży interesu publicznego”. Nie ma przy tym praw i wolności, któ-

²⁵ A. Bodnar, *Wstęp, KRRiT postrachem nadawców – wadliwe regulacje czy nadgorliwa instytucja?*, [w:] *Materiały z konferencji*, red. A. Bodnar, D. Bychawska-Siniarska, Warszawa 2010, s. 6.

²⁶ J. Rzucidło, *Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji jako konstytucyjny organ ochrony wolności słowa i prawa do informacji w radiofonii i telewizji*, [w:] *Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym*, red. M. Jabłoński, Wrocław 2014, s. 897.

²⁷ J. Szymanek, *op.cit.*, s. 30.

re byłyby „ważniejsze” od innych praw i wolności²⁸. Ranga wszystkich praw i wolności jest jednakowa, a „kolizja pomiędzy nimi winna być rozwiązywana zawsze w okolicznościach konkretnej sprawy”²⁹. Nawet gdyby uznać, że istnieją w polskim porządku prawnym prawa i wolności nadrzędne wobec innych praw i wolności, np. prawo do ochrony godności osoby ludzkiej³⁰, to i tak granice wolności wypowiedzi należy wyznaczać biorąc pod uwagę okoliczności danej sprawy. Jak się bowiem słusznie podnosi w doktrynie niemal każda wolność podlega zawsze „ocenie, relatywizacji i konceptualizacji, ustalającej każdorazowo jej treść, sens i zasięg przedmiotowy w zderzeniu z dwoma innymi stanami, wartościami czy dobrami”³¹.

Celem przytoczonych wyżej przepisów art. 18 RT jest ochrona różnych praw i wolności, zwłaszcza takich jak: dobra osobiste, cześć, uczucia religijne, uczucia patriotyczne. Również je KRRiT chroni stojąc na straży interesu publicznego w radiu i telewizji. Ich ochrona wiąże się jednak z ograniczaniem innej istotnej wartości – wolności słowa. Z tego względu każde zastosowanie przepisów art. 18 RT wymaga starannego wyważenia argumentów przemawiających za ograniczeniem wolności słowa w celu ochrony innych praw i wolności. Uzasadnienie zastosowania art. 18 RT powinno koncentrować się „wyważeniu” znaczenia każdej z wolności – wolności słowa oraz innej wolności, o której mowa w art. 18 RT – i wskazaniu, dlaczego jedną wolność należy chronić kosztem ograniczania innej wolności. Bez wątplenia powyższe odnosi się również do decyzji przewodniczącego KRRiT nakładających kary na nadawców za naruszenie art. 18 RT. Zresztą zauważa to sam Przewodniczący KRRiT stwierdzając, że KRRiT „pełni rolę strażnika wolności słowa oraz interesu publicznego w radiofonii i telewizji, a tym samym musi wyważać wartości, które mogą znajdować się ze sobą w konflikcie”³². Również w doktrynie podkre-

²⁸ Zob. odmienne stanowisko J. Szymanek, op.cit., s. 18; I.C. Kamiński, *Wolność myśli, sumienia i wyznania a swoboda wypowiedzi*, [w:] *Prawne granice wolności sumienia i wyznania*, red. R. Wieruszewski, M. Wyrzykowski, L. Kondratiewa-Bryzik, Warszawa 2012, s. 218. Zob. też odmienną opinię odnośnie do ochrony czci i dobrego imienia wyrażoną przez TK w sprawie P 10/06.

²⁹ Wyrok SA w Warszawie z 6 października 2010 r., I ACa 297/11, LEX nr 1027929.

³⁰ Por. art. 30 Konstytucji RP.

³¹ J. Szymanek, op.cit., s. 18.

³² Decyzja Przewodniczącego KRRiT z 30 lipca 2012, nr 7/2012, http://www.krrit.gov.pl/Data/Files/_public/Portals/0/konsultacje/decyzja-poranny-wf-ws-ukrainek-.pdf. (1.11.2015).

śla się, że oceniając naruszenie przepisów art. 18 RT należy badać „potrzebę nadania i znaczenie danej treści w określonym programie, audycji, kontekście i sposobie przedstawienia z punktu widzenia wkładu w procesy swobodnego kształtowania opinii publicznej. Istotne będzie w szczególności to, na ile dana treść w konkretnych okolicznościach wnosi wkład w zaspokojenie uzasadnionego interesu informacyjnego społeczeństwa lub debatę publiczną, oraz czy posłużono się środkami koniecznymi do osiągnięcia tego celu”³³.

IV.

Sposób wykonywania zadań ustawowych przez KRRiT budzi wiele kontrowersji. Organ ten doczekał się już nawet miana „cenzora” i jest krytykowany za wszczynanie nadmiernej ilości postępowań przeciwko nadawcom o naruszenie przepisów RT. Sposób interpretowania przepisów RT przez KRRiT wywołuje niepewność wśród nadawców i powoduje rosnące wśród nich przekonanie o konieczności łagodzenia tonu wypowiedzi³⁴, a nawet unikania pewnych tematów uważanych za kontrowersyjne³⁵. Podnosi się nawet, że upolitycznienie KRRiT prowadzi do sytuacji, w której wykonując swoje zadania ustawowe może ona narzucać nadawcom określoną koncepcję moralności³⁶. Generalnie sposób stosowania przez KRRiT przepisów art. 18 RT jest określany jako wywołujący „efekt mrożenia”, ponieważ zmusza niektórych nadawców do autocenzury³⁷.

Zwraca się również uwagę na to, że KRRiT zwykle rozpoczyna postępowanie w sprawie naruszenia przepisów RT wówczas, gdy otrzyma skargę od widza lub słuchacza. Problem w tym, że wystarczy jedna taka skarga, by KRRiT zwróciła się do nadawcy z żądaniem wyjaśnień³⁸. Nadawcy zwrac-

³³ *Ustawa o radiofonii i telewizji. Komentarz*, red. S. Piątek, W. Dziomdziora, K. Wojciechowski, Warszawa 2014, s. 214.

³⁴ A. Bodnar, op.cit., s. 5–6.

³⁵ E. Wanat, *Relacje Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z nadawcami: przypadek Radia TOK FM, KRRiT postrachem nadawców – wadliwe regulacje czy nadgorliwa instytucja?*, [w:] *Materiały z konferencji*, red. A. Bodnar, D. Bychawska-Siniarska, Warszawa 2010, s. 12.

³⁶ A. Bodnar, op.cit., s. 6.

³⁷ E. Wanat, op.cit., s. 12.

³⁸ A. Bodnar, op.cit., s. 6.

cają uwagę, że konieczność analizowania każdej skargi słuchacza lub widza przesłanej przez KRRiT oraz przygotowywania wyjaśnień wymaga zainwestowania czasu oraz pieniędzy. To zaś utrudnia warunki prowadzenia działalności na rynku mediów³⁹.

Jest to istotne, tym bardziej, że większość skarg składanych do KRRiT ma ogólny charakter i odzwierciedla radykalne opinie ich autorów, podczas gdy opinie wygłaszane w trakcie programów zwykle pozostają w zakresie zgodnym z zasadami demokratycznego i pluralistycznego społeczeństwa⁴⁰. Z kolei nadawcy będący adresatami analizowanych tu decyzji przewodniczącego KRRiT zwykle powołują się na przysługującą im wolność słowa oraz satyryczny charakter programu. Powszechnie przywoływanym przez nich argumentem jest to, że autorzy danego programu swoją wypowiedzią nie zamierzali nikogo znieważać ani upokorzyć, a celem programu było wywołanie publicznej dyskusji na określone tematy.

Analiza decyzji przewodniczącego KRRiT wskazuje, że ich celem jest ochrona różnych wolności i praw, zwłaszcza godności ludzkiej, uczuć religijnych czy patriotycznych. Interpretacja przepisów art. 18 RT zawarta w przytoczonych niżej decyzjach wskazuje, że to właśnie owym innym prawom i wolnościom przyznaje się ochronę kosztem ochrony wolności słowa w radiu i telewizji. Wątpliwości jednak budzi sposób uzasadniania konieczności udzielenia takiej ochrony. W niniejszym artykule przedstawiono jedynie niektóre z decyzji wydanych przez przewodniczącego KRRiT w celu udzielenia ochrony wartościom patriotycznym, godności ludzkiej oraz uczuciom religijnym. Wybór tych właśnie decyzji był podyktowany potrzebą przedstawienia sposobu wyważania przez przewodniczącego KRRiT konieczności ochrony wspomnianych wartości oraz rozwiązywania konfliktu pomiędzy tymi wartościami a wolnością słowa. Dla porządku należy też wskazać, że istnieje też wiele decyzji przewodniczącego KRRiT⁴¹, w których w ogóle

³⁹ E. Wanat, op.cit., s 11.

⁴⁰ R. Chruściak, *Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji postrachem nadawców – wadliwa regulacja czy nadgorliwa instytucja?*, *KRRiT postrachem nadawców – wadliwe regulacje czy nadgorliwa instytucja?*, [w:] *Materiały z konferencji*, red. A. Bodnar, D. Bychawska-Siniarska, Warszawa 2010, s. 27.

⁴¹ Np. Decyzja Przewodniczącego KRRiT z 28 lutego 2001 r., nr 3/2001. Udostępniona przez Przewodniczącego KRRiT 19 listopada 2015.

nie dokonuje on wspomnianego wyważenia poszczególnych wartości podlegających ochronie, a nawet nie odnosi się do wolności słowa.

Decyzją nr 6/2008⁴², w której priorytet przyznano ochronie wartości patriotycznych, przewodniczący KRRiT ukarał TVN S.A. za naruszenie przepisów art. 18 ust. 1 RT w programie „Kuba Wojewódzki”. Podczas jego trwania goście zaproszeni do programu włożyli miniatury polskiej flagi narodowej w atrapę psich odchodów. W tej sprawie do KRRiT wpłynęło wiele skarg. Przewodniczący KRRiT uznał, że to zachowanie stanowiło naruszenie przepisów polskiego prawa przewidujących szczególną ochronę symboli narodowych. Przewodniczący KRRiT odniósł się do wolności słowa jedynie po to, by wskazać, że nie ma ona charakteru absolutnego. Więcej uwagi zaś poświęcił kwestii ochrony symbolu narodowego uznając, że połączenie flagi narodowej z atrapą psich odchodów jest zawsze uwłaczające bez względu na cel, który przyświeca takiemu postępowaniu. Zwrócił on uwagę na konieczność poszanowania uczuć i poglądów patriotycznych innych osób. Skoncentrował się więc raczej na ochronie interesu publicznego, który według niego stanowią wartości patriotyczne. Jak bowiem zauważył „W interesie publicznym w radiofonii i telewizji pozostaje również przestrzeganie wynikającego z norm moralnych nakazu powstrzymania się w różnego rodzaju wypowiedziach od naruszania wartości patriotycznych i uczuć innych osób w tym zakresie”.

Wiele decyzji przewodniczącego KRRiT dotyczyło również konfliktu pomiędzy wolnością słowa a ochroną godności ludzkiej. Na przykład decyzją nr 15/2011⁴³ przewodniczący KRRiT ukarał Eska Rock S.A. za naruszenie przepisów art. 18 RT w programie „Poranny WF”, w którym prowadzący żartowali z koloru skóry i pochodzenia rzeczownika prasowego Inspekcji Transportu Drogowego. Po nadaniu audycji do KRRiT wpłynęła jego skarga. W opinii przewodniczącego KRRiT wspomniany program zawierał rozpowszechnianie treści dyskryminujących i jako taki naruszał art. 18 ust. 1 RT. Co istotne w omawianej tu decyzji przewodniczący KRRiT podkreślił

⁴² Decyzja Przewodniczącego KRRiT z 16 maja 2008 r., nr 6/2008, udostępniona przez Przewodniczącego KRRiT na wniosek autorki tego artykułu.

⁴³ Decyzja Przewodniczącego KRRiT z 13 października 2011 r., nr 15/2011, http://www.krrit.gov.pl/Data/Files/_public/Portals/0/komunikaty/kp2011/listy_zalaczniki/decyzja_kara_eskarock-poranny-wf.pdf (1.11.2015).

rolę KRRiT jako strażnika wolności słowa oraz interesu publicznego w radiofonii i telewizji oraz konieczność wyważania przez ten organ wartości, które mogą się ze sobą znajdować w konflikcie. Dość dużo miejsca w swojej decyzji przewodniczący poświęcił rozważaniom na temat granic wolności słowa. Jej przeważająca część dotyczy jednak godności ludzkiej i potrzeby jej ochrony. Również w tej decyzji nie zawarto wyważenia obu wspomnianych wyżej wolności.

Sprawa rozpowszechniania treści dyskryminujących rzecznika prasowego Inspekcji Transportu Drogowego w programie „Poranny WF” była też przedmiotem kolejnej decyzji przewodniczącego KRRiT – nr 3/2012⁴⁴. Warto przy tym podkreślić, że postępowanie w tej sprawie wszczęto wskutek złożenia skargi przez wspomnianego rzecznika. W swojej decyzji przewodniczący KRRiT zawarł szerokie rozważania na temat granic wolności słowa oraz wyznaczającej je ochrony godności ludzkiej. Trzeba przyznać, że podjął też próbę odniesienia się do wolności słowa w radiu i telewizji oraz do ochrony godności człowieka w kontekście okoliczności sprawy będącej przedmiotem omawianej tu decyzji. Brakuje w niej wszakże dogłębnej analizy służącej wykazaniu dlaczego w tej konkretnej sprawie ograniczenie wolności słowa jest konieczne po to by chronić godność ludzką.

Naruszania godności ludzkiej dotyczyła również kolejna sprawa, w której Eska Rock S.A. została ukarana decyzją nr 7/2012 za działanie niezgodne z przepisami art. 18 ust. 1 RT w programie „Poranny WF”, w którym rozpowszechniano treści poniżające osoby o narodowości ukraińskiej oraz kobiety. Po emisji tego programu do KRRiT wpłynęły 23 skargi. We wspomnianej decyzji przewodniczący KRRiT zawarł dość obszernie rozważania dotyczące granic wolności słowa. Wskazał również, że podejmując decyzję w sprawie nałożenia kary na nadawcę za naruszenie przepisów art. 18 RT musi wyważać wartości znajdujące się ze sobą w konflikcie. Niestety, wbrew własnemu stanowisku takiego „wyważenia” w decyzji nie zawarł, ponieważ dalszą część rozważań poświęcił zagadnieniom związanym z ochroną godności ludzkiej. Nie dokonał zaś oceny znaczenia wolności słowa i prawa do ochrony godności w przypadku omawianej tu audycji.

⁴⁴ Decyzja Przewodniczącego KRRiT z 30 marca 2012 r., nr 3/2012, http://www.krrit.gov.pl/Data/Files/_public/Portals/0/konsultacje/decyzja-eska-rock-2012-.pdf (1.11.2015).

Inna decyzja – nr 2/2006⁴⁵ dotyczyła ochrony godności ludzkiej oraz uczuć religijnych. Decyzją tą Telewizja Polsat S.A. została ukarana za naruszenie przepisów art. 18 ust. 1 i 2 RT. W trakcie programu „Kuba Wojewódzki” zaproszona do programu publicystka parodiowała niepełnosprawną dziennikarkę prowadzącą audycje religijne w Telewizji Trwam. Po programie do KRRiT wpłynęły liczne skargi. Według przewodniczącego KRRiT treść wspomnianego programu naruszała godność niepełnosprawnej dziennikarki oraz uczucia religijne innych osób. W omawianej tu decyzji przewodniczący KRRiT praktycznie nie odniósł się do wolności słowa, ale skoncentrował się na analizie dwóch kwestii – uczuciach religijnych oraz godności osoby ludzkiej. Poświęcając im znaczącą część swoich rozważań zwrócił uwagę na to, że wartości te podlegają ochronie w ramach interesu publicznego, na którego straży stoi KRRiT. Przewodniczący KRRiT przyznał, że nadawca wprawdzie kształtuje program samodzielnie, ale musi to czynić w warunkach prawnych ustalonych przez prawo, które winien zawsze i na każdym etapie kształtowania programu brać pod uwagę. Podkreślił też, że potrzeba ochrony wartości wymienionych w art. 18 RT obliguje KRRiT do szczególnej dbałości o dobro odbiorcy.

Ochrona godności ludzkiej oraz uczuć religijnych stanowi też przedmiot decyzji nr 6/2013 o ukaraniu TVP S.A.⁴⁶ za naruszenie przepisów art. 18 ust. 1 i 2 RT. Przewodniczący KRRiT uznał w niej, że nadawca ten w programie „Tylko dla dorosłych” rozpowszechniał treści godzące w uczucia religijne katolików oraz sprzeczne z moralnością i dobrem społecznym. Przeważająca część rozważań zawartych we wspomnianej decyzji dotyczy zagadnień związanych z ochroną godności ludzkiej oraz uczuć religijnych. Do wolności słowa odniósł się po to, by podkreślić, że nie ma ona charakteru absolutnego. Co istotne, w omawianej tu decyzji podjęto próbę „przeciwstawienia” wolności słowa z prawem każdej osoby do ochrony jej godności i uczuć religijnych. Nie wskazano wszakże, dlaczego w okolicznościach konkretnej sprawy konieczne było podjęcie środków mających na celu ochronę godności ludzkiej oraz uczuć re-

⁴⁵ Decyzja Przewodniczącego KRRiT z 22 marca 2006 r., nr 2/2006, udostępniona przez Przewodniczącego KRRiT na wniosek autorki tego artykułu.

⁴⁶ Decyzja Przewodniczącego KRRiT z 9 sierpnia 2013 r., nr 6/2013, http://www.krrit.gov.pl/Data/Files/_public/Portals/0/regulacje-prawne/polska/kontrola-nadawcow/decyzja-limo-tvp.pdf (1.11.2015).

ligijnych kosztem ograniczenia wolności słowa. Trzeba wszakże podkreślić, że spośród analizowanych tutaj decyzji ta w największym stopniu odpowiada kierunkowi, w jakim powinien podążać przewodniczący KRRiT uzasadniając swoje decyzje. Chodzi o to, by adresat decyzji został przekonany o tym, że w danym przypadku rozpowszechniane przez niego treści stanowią nadużycie wolności słowa, zaś ochronie podlegają inne prawa i wolności.

Priorytet przed wolnością słowa przewodniczący KRRiT dał potrzebie ochrony uczuć religijnych również w decyzji nr 1/2013⁴⁷. Uznał, że Superstacja Sp. z o.o. naruszyła przepisy art. 18 ust. 2 RT rozpowszechniając w programie „Krzywe zwierciadło” treści wulgarne, naruszające dobre obyczaje oraz obrażające uczucia religijne katolików. Warto przy tym podkreślić, że postępowanie w omawianej tu sprawie zostało wszczęte w wyniku złożenia 1 skargi przekazanej pocztą elektroniczną oraz 4 skarg telefonicznych. Zasadniczą część uzasadnienia decyzji przewodniczący KRRiT poświęcił kwestii potrzeby ochrony uczuć religijnych. Co istotne w omawianej tu decyzji przewodniczący KRRiT podjął próbę wyważenia potrzeby ochrony uczuć religijnych oraz ochrony wolności słowa. Co więcej dokonał tego w kontekście wspomnianego wyżej programu.

Kończąc rozważania na temat kierunków działania KRRiT jako organu powołanego do ochrony wolności słowa i interesu publicznego w radiu i telewizji należy zwrócić uwagę, że organ ten często nie decyduje się na nałożenie kary na nadawcę za naruszenie przepisów art. 18 RT⁴⁸. Jego działania często ograniczają się do wysłania nadawcy pisma z zastrzeżeniami dotyczącymi treści nadawanego przez niego programu⁴⁹. Korzysta on też z możliwości wydania decyzji administracyjnej zaadresowanej do konkretnego nadawcy z żądaniem zaprzestania działań naruszających przepisy RT⁵⁰. Trzeba przyznać,

⁴⁷ Decyzja Przewodniczącego KRRiT z 21 stycznia 2013 r., nr 1/2013, udostępniona przez Przewodniczącego KRRiT na wniosek autorki tego artykułu.

⁴⁸ Np. Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii Telewizji z działalności w 2008 r., marzec 2009 r., http://www.krrit.gov.pl/Data/Files/_public/Portals/0/sprawozdania/spr2009/sprawozdanie_za_2008.pdf, s. 31 i n. (1.11.2015).

⁴⁹ Np. w stosunku do TVN S.A., gdzie KRRiT miała zastrzeżenia do treści audycji „Rozmowy w toku”. Dane ze Sprawozdania Krajowej Rady Radiofonii Telewizji z działalności w 2005 r., marzec 2006 r., <http://www.krrit.gov.pl/krrit/sprawozdania/2006/>, s. 124 (1.11.2015).

⁵⁰ Np. wezwanie skierowane do Polsat S.A. o zaniechanie emisji audycji „Nieustraszeni”. Dane ze Sprawozdania KRRiT z 2006 r., s. 124–125. Szereg takich wezwań skierowano do róż-

że wielokrotnie nałożenie kary na danego nadawcę było poprzedzone zwracaniem przez KRRiT uwagi na naruszanie przez niego przepisów art. 18 RT⁵¹.

V.

Przepisy regulujące kompetencje KRRiT komplikują sytuację tego organu. Z jednej strony bowiem jest on strażnikiem wolności słowa w radiu i telewizji, z drugiej zaś nadzoruje działalność nadawców i jej zgodność z przepisami RT. To ostatnie zadanie obejmuje również kontrolę zgodności działalności nadawców z art. 18 RT, który jak już wspomniano, wyznacza granice wolności słowa. Kompetencje KRRiT obejmują więc dwa niejako sprzeczne zadania, które ten organ realizuje równolegle – z jednej strony chroniąc wolność słowa, a z drugiej ograniczając ją w imię ochrony innych praw i wolności. Nie wydaje się wszakże, by takie sformułowanie kompetencji KRRiT stanowiło jeszcze istotny problem i przeszkodę w korzystaniu przez nadawców z przysługującej im wolności słowa. Jak już bowiem wspomniano wolność ta nie ma charakteru nieograniczonego a korzystanie z niej powinno przebiegać w taki sposób, aby nie oznaczało to naruszania innych praw i wolności przysługujących innym podmiotom. Wątpliwości wzbudza raczej sposób wykonywania swoich kompetencji w omawianym tu zakresie przez KRRiT.

Uwagę zwraca to, że w analizowanych tu decyzjach przewodniczący KRRiT zwykle nie zawiera argumentacji dotyczącej wagi poszczególnych praw i wolności oraz tego dlaczego pewne prawa i wolności należy chronić kosztem ograniczania wolności słowa. Często odnosi się do tej jakże istotnej kwestii w zaskakująco lakoniczny sposób wskazując jedynie, że wolność wypowiedzi nie ma charakteru absolutnego a jej granice stanowią inne prawa i wolności. W decyzjach przewodniczącego KRRiT brakuje właśnie wyważenia wolności, które KRRiT ma obowiązek chronić i wyjaśnienia, dlaczego w konkretnej sprawie

nych nadawców w związku ze stwierdzonymi naruszeniami w zakresie ochrony małoletnich. Por. Sprawozdanie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z działalności w 2009 r., marzec 2010 r., http://www.krrit.gov.pl/Data/Files/_public/Portals/0/sprawozdania/spr2010/sprawozdanie_krrit_za_2009r_2.pdf, s. 93 (1.11.2015).

⁵¹ Zob. np. decyzja nr 2/2006, s. 8; decyzja nr 7/2012, s. 9; decyzja nr 1/2013, s. 12; decyzja nr 3/2012, s. 11.

ochrony udzielono jednej wolności, a ograniczono drugą. Jest to tym bardziej zastanawiające w świetle tego, że sam przewodniczący KRRiT zauważa konieczność dokonania takiego wyważenia, o czym wspomniano już wyżej.

W świetle działalności KRRiT zastanawia, dlaczego organ, którego zadaniem jest ochrona wolności słowa w radiu i telewizji skłania się raczej do jej ograniczania kosztem ochrony innych wolności. Granice wolności słowa zaś interpretuje w bardzo restrykcyjny sposób. Taka praktyka prowadzi do sytuacji, w której nadawcy mogą korzystać z wolności słowa tak długo jak ich działalność nie wzbudzi zastrzeżeń ze strony KRRiT. Jeżeli zaś przewodniczący KRRiT wydaje decyzję w sprawie naruszenia przepisów art. 18 RT rozważania w niej zawarte zwykle są schematyczne i nie zawierają dogłębnego wyważenia praw i wolności, które w konkretnej sprawie podlegają ochronie oraz ograniczeniu. Wskazanie adresatowi decyzji, ale także innym podmiotom, które się z nią zapoznają, co przewodniczący KRRiT uznał w okolicznościach konkretnej sprawy za wymagające ochrony, a co za tym idzie, którą wolność należy ograniczać kosztem innej, być może zmniejszyłoby negatywną ocenę działalności tego organu.

Wydaje się, że wskazane wyżej zarzuty stawiane KRRiT organ ten mógłby łatwo odeprzeć koncentrując się na właściwym uzasadnianiu swoich decyzji, o których mowa w niniejszym artykule. Przepisy dotyczące jego funkcjonowania oraz praktyka powoływania członków KRRiT powodują, że tym większą wagę powinien on przywiązywać do przedstawiania dogłębnej argumentacji w sprawach dotyczących karania nadawców za naruszenie przepisów art. 18 RT. W świetle stawianych mu zarzutów nie może on sobie pozwolić na lakoniczne uzasadnianie decyzji podejmowanych w sprawach dotyczących tak istotnych kwestii jak ograniczanie wolności słowa kosztem udzielania ochrony innym prawom i wolnościom.

Literatura

Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012.

Bodnar A., *Wstęp, KRRiT postrachem nadawców – wadliwe regulacje czy nadgorliwa instytucja?*, [w:] *Materiały z konferencji*, red. A. Bodnar, D. Bychawska-Siniarska, Warszawa 2010.

- Chruściak R., *Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji postrachem nadawców – wadliwa regulacja czy nadgorliwa instytucja?*, *KRRiT postrachem nadawców – wadliwe regulacje czy nadgorliwa instytucja?*, [w:] *Materiały z konferencji*, red. A. Bodnar, D. Bychawska-Siniarska, Warszawa 2010.
- Jaskuła L. K., *Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji a postulat apolityczności administracji publicznej – pułapka, wyzwanie czy szansa? (Uwagi wybrane)*, [w:] *Media – czwarta władza?*, red. J. Sobczak, W. Machura, t. 3, cz. 2, Opole 2011.
- Jaworski L., *Wolność prasy i innych środków społecznego przekazu jako zasada ustrojowa Rzeczypospolitej Polskiej*, „Zarządzanie Mediami” 2014, nr 2 (1).
- Jaworski L., *Wolność słowa w mediach w świetle Konstytucji RP*, „Monitor Prawniczy” 2014, nr 24.
- Kamiński I.C., *Wolność myśli, sumienia i wyznania a swoboda wypowiedzi*, [w:] *Prawne granice wolności sumienia i wyznania*, red. R. Wieruszewski, M. Wyrzykowski, L. Kondratiewa-Bryzik, Warszawa 2012.
- Kowalski G., *Konstytucyjna regulacja Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji*, [w:] *Praktyczne aspekty wolności wypowiedzi*, red. W. Lis, Z. Husak, Toruń 2011.
- Krotoszyński M., *Trzecia droga: środki administracyjne w zwalczaniu mowy nienawiści (głos w dyskusji)*, [w:] *Mowa nienawiści a wolność słowa: aspekty prawne i społeczne*, red. R. Wieruszewski, Warszawa 2010.
- Lis W., Husak Z., *Konstytucyjne podstawy wolności wypowiedzi*, [w:] *Praktyczne aspekty wolności wypowiedzi*, red. W. Lis, Z. Husak, Toruń 2011.
- Rzucidło J., *Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji jako konstytucyjny organ ochrony wolności słowa i prawa do informacji w radiofonii i telewizji*, [w:] *Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym*, red. M. Jabłoński, Wrocław 2014.
- Sobczak J., *Radiofonia i telewizja. Komentarz do ustawy*, Kraków 2001.
- Sobczak S., *Fetysz wolności prasy*, [w:] *Prawne, ekonomiczne i polityczne aspekty funkcjonowania mediów i kreowania ich zawartości*, red. P. Dudek, M. Kuś, Toruń 2010.
- Szymanek J., *Konstytucyjna zasada wolności słowa w radiofonii i telewizji*, „Państwo i Prawo” 2007, z. 8.
- Ustawa o radiofonii i telewizji. Komentarz*, red. S. Piątek, W. Dziomdziora, K. Wojciechowski, Warszawa 2014.
- Wanat E., *Relacje Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z nadawcami: przypadek Radia TOK FM, KRRiT postrachem nadawców – wadliwe regulacje czy nadgorliwa instytucja?*, [w:] *Materiały z konferencji*, red. A. Bodnar, D. Bychawska-Siniarska, Warszawa 2010.